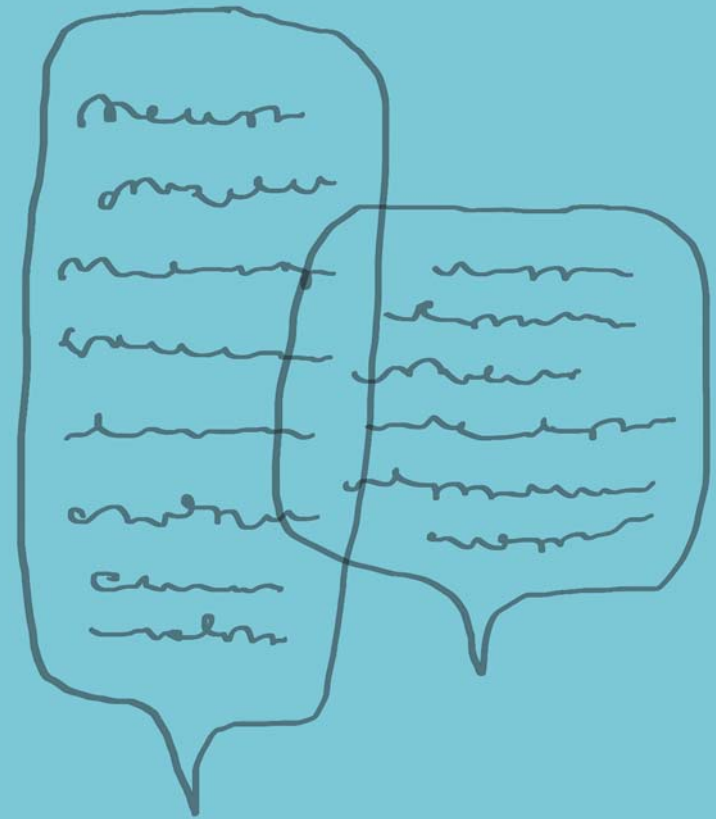

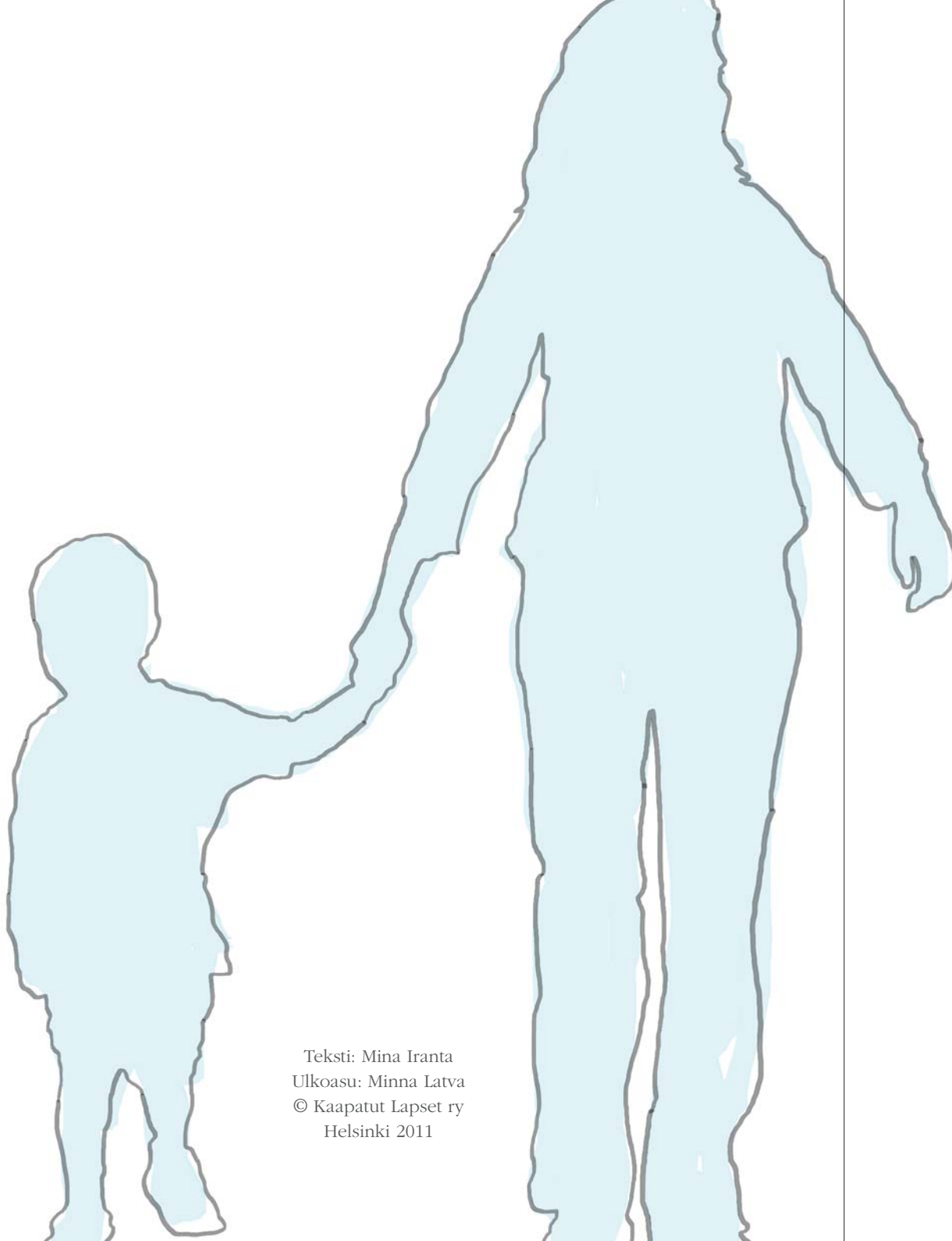

Kaapatut Lapset ry
Malmin Kauppatie 26, 4.krs. | 00700 Helsinki
www.kaapatutlapset.fi

KAKSIKULTTUURISTA LASTA TUKEMASSA

Tukea kasvatukseen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa

Teksti: Mina Iranta
Ulkoasu: Minna Latva
© Kaapatut Lapset ry
Helsinki 2011

Alkusanat

Tämä vihkonen sai alkunsa niistä kaksikulttuuristen lasten vanhempien huolista ja pohdinnoista, joita kohtasin työskennellessäni Kaapatut Lapset ry:n järjestösihteerinä. Muun muassa vertaistukitapaamisissa huomasin vanhempien pohtivan mahdollisuuksiaan tukea lapsensa kasvamista kahden kulttuurin jäseneksi siitä huolimatta, että toinen lapsen vanhemmista on vain vähän, tai ei ollenkaan, lapsen elämässä läsnä.

Vanhempien käsityksiä kaksikulttuurisen lapsen identiteetin tukemisen haasteista kartoitin opinnäytetyönäni yhdistyksessä järjestetyn kirjallisuusterapian tekstien avulla. Näistä kirjoituksista nousseita aiheita käsittelemässä tässä vihkosessa tarkemmin. Lämmin kiitos kokemuksensa ja ajatuksensa jakaneille vanhemmille.

Tämä vihkonen on pääasiassa suunnattu kaksikulttuuristen lasten vanhemmille, jotka pohtivat mahdollisuuksiaan tukea lapsen kahteen kulttuuriin kasvamista tilanteessa, jossa vanhemman suhde lapsen toiseen vanhempaan on ristiriitainen. Eroperheissä ja etenkin tilanteissa, joihin liittyy huoltokiista tai lapsikaappaus, viranomaisten rooli tiedonvälittäjänä ja kannustavana tukijana kasvaa.

Ulkopuolisen voi olla vaikea ymmärtää, miten mahdotonta vaikean huoltokiistan tai lapsikaappausuhan kanssa kamppailevien vanhempien yhteistyö voi olla. Siksi toivonkin, että vihkosesta olisi hyötyä myös esimerkiksi neuvoloiden ja päiväkotien työntekijöille sekä huolto- ja tapaamisoikeusasioita hoitaville viranomaisille, kuten lastenvalvojille.

Mina Iranta
Helsingissä 20.10.2011

SISÄLLYS

Alkusanat	3
Erityispiirteet kaksikulttuurisen lapsen kasvatuksessa	5
Mitä on kaksikulttuurisuus?	
Miten kaksikulttuurinen identiteetti kehittyy?	
Kaksikielisyys	8
Miksi kaksikielisyys?	
Tie kumpaankin kulttuuriin kulkee kielen kautta	
Miten lapsi kasvaa kaksikieliseksi?	
Kaksikieliseksi kasvattaminen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa	
Keinot tukea kaksikulttuurisuutta	11
Oman äidinkielen opetus koulussa	
Muu vähemmistökielen opetus	
Vähemmistökieliset ystävät ja tuttavat	
Lastenohjelmat, kirjat ja musiikki	
Kulttuurin näkyminen kotona	
Lopuksi	14

ERITYISPIIRTEET KAKSIKULTTUURISEN LAPSEN KASVATUKSESSA

Mitä on kaksikulttuurisuus?

Tässä vihkosessa kaksikulttuurisella tarkoitetaan niitä lapsia, jotka vanhempiensa eri kulttuuritaustojen mukaan omaksuvat kaksikulttuurisen identiteetin. Kulttuuri-identiteetti tarkoittaa ihmisen kuuluvuudentunnetta ryhmään, joka jakaa samat arvot, historian, kielen ja perinteet. Kulttuurin näkyvimpiä osia ovat muun muassa ruoka, vaatteet, taide, eleet sekä perinteet.

Monissa kulttuureissa erilaiset käsitykset siitä, mikä on tytöille ja pojille sopivaa tai epäsopivaa, määräytyy kulttuurin perusteella. Kulttuuriperäisiä ovat myös käsitykset lapsuudesta, sen kestosta ja siitä millainen sen tulisi olla.

Kulttuurin merkityksestä kertoo se, että lapsi sisäistää jo 1–2 vuoden iässä kulttuurilleen ominaisia toimintatapoja. Lapsi itse ei osaa kyseenalaistaa eri tapojen alkuperiä, vaan omaksuu vaikutteet luonnollisessa kanssakäymisessä vanhempiensa ja muun ympäristön kanssa.

Lapsen kehitykseen vaikuttaa yhtä lailla niin kulttuuri kuin perintökijätkin. Vaikka ei-suomalainen vanhempi ei olisikaan lapsen elämässä läsnä, kaksikulttuurisuus voi näkyä lapsessa muun muassa valtaväestöstä erottuvana ulkonäkönä tai nimenä.

Samastuminen johonkin etniseen ryhmään tai kulttuuriin on aina osittaista. Lapsi saattaa omaksua yhdestä kulttuurista esimerkiksi kielen, ja toisesta kulttuurista vaikkapa tavat ja perinteet. Kaksikulttuurisella lapsella on paljon valinnanvaraa identiteettinsä rakentamisessa.

Miten kaksikulttuurinen identiteetti kehittyy?

Identiteetti tarkoittaa ihmisen tapaa määritellä ja ymmärtää itsensä suhteessa sosiaaliseen ympäristöönsä, kulttuuriinsa ja itseensä. Sen muodostuminen alkaa jo syntymästä ja aluksi sen määräytyy lähinnä ulkoisten asioiden, kuten sukupuolen ja perheaseman mukaan.

Perhesuhteilla on vahva merkitys identiteetin muodostumisessa, sillä käsitys omasta itsestä ja ryhmään kuulumisesta muodostuu tiiviissä vuorovaikutuksessa lähipiirin kanssa. Tällä tarkoitetaan prosessia, jossa lapsi saa muilta ihmisiltä palautetta. Palautteen hän joko hyväksyy tai hylkää. Voidakseen hylätä kielteisen palautteen, lapsen itsetunnon tulee olla tarpeeksi vahva.

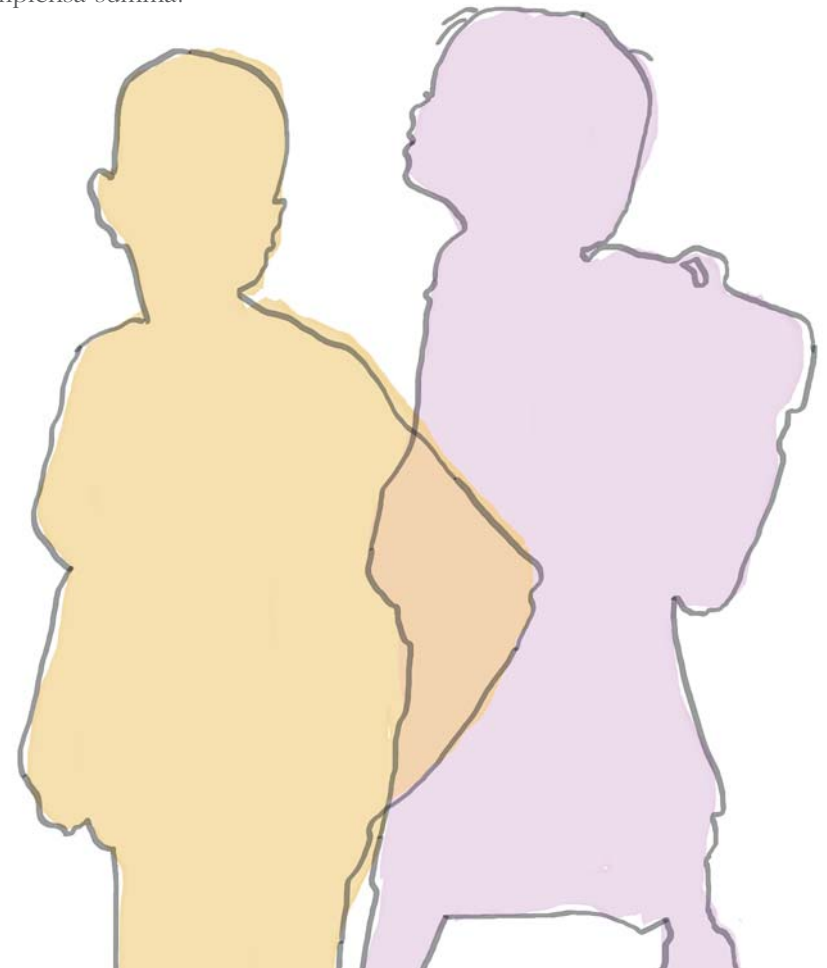
Kehittyessään kaksikulttuurinen lapsi alkaa tiedostaa etnisten ryhmiensä mahdollisuuksia, erityisyyttä ja niihin kuulumisen etuja ja haittapuolia. Toiset oppivat luovimaan eri ryhmien välillä lisäten samalla sosiaalisia taitojaan, kun taas toiset ratkaisevat kahden eri kulttuurin välisen ristiriidan samastamalla ainoastaan yhteen ryhmään.

On tärkeää, että lapsi kykenee omaksumaan kaksikulttuurisen identiteetin, sillä hankaluudet kahden kulttuurin yhteensovittamisessa saattavat johtaa sisäisiin konflikteihin ja esimerkiksi hankaluuksiin teini-iässä. Henkilöillä, joiden kaksi kulttuuria on luontevasti limittynyt keskenään, on havaittu olevan positiivisempi, monipuolisempi ja totuudenmukaisempi asenne näitä kahta kulttuuria edustavia kohtaan. Näin ollen kaksikulttuurisella henkilöllä esiintyy vähemmän oman etnisen ryhmän suosimista sekä ennakkosenteiteita, ja stereotyyppistä ajattelua myös muita kulttuureita kohtaan.

Kaksikulttuuristen lasten vanhempien käsitykset toistensa kulttuureista vaikuttavat merkittävästi siihen, miten lapsi omaksuu

kaksikulttuurisen identiteettinsä. Kaksikulttuurisuuden edut, kuten avoimen ennakkoluulottomat arvot, jäävät lapselta saavuttamatta tilanteissa, joissa vanhemmat suhtautuvat ristiriitaisesti tai torjuvasti toistensa kulttuuriperäisiin arvoihin. Vanhempien väliset kulttuuriset valtataistelut saattavat aiheuttaa lapselle hämmennystä ja ahdistusta.

Vaikka suhde entiseen kumppaniin ei olisikaan ruusuinen, lapselle tulisi selittää ero vanhemman kulttuurin ja käytöksen välillä. Kritisoidessa lapsen toisen vanhemman kulttuuria huomaamattaan saattaa kritisoida samalla myös lasta. Lapsi samastuu yhtälailla kumpaankin vanhempaansa, onhan hän ikään kuin vanhempiensa summa.

KAKSIKIELISYYS

Miksi kaksikielisyys?

Äidinkielen sanotaan olevan ihmisen tunnekieli. Ilmaistessaan itseään vieraalla kielellä ei välttämättä ole mahdollista välittää syvimpiä tunteitaan. Ensisijaisesti kaksikielisyys mahdollistaa lapselle syvemmän siteen kumpaankin vanhempaansa. Samalla se avaa yhteyden kummankin vanhemman sukuun, antaen näin mahdollisuuden ymmärtää kummankin vanhemman kulttuuria kokonaisvaltaisesti sisältäpäin.

Kaksikielisyydellä on myös positiivinen vaikutus lapsen älyllisen kehitykseen, ja siihen, miten lapsi suhtautuu muihin ihmisiin. Kaksikielisellä lapsella on luonnollisesti tulevaisuudessaan yksikielistä enemmän mahdollisuuksia työpaikkansa ja asuinmaansa valinnassa.

Tie kumpaankin kulttuuriin kulkee kielen kautta

Luontevin väylä kummankin vanhemman kulttuuriperinnön omaksumiseen on kieli. Kaksikieliseksi kasvamisessa on omat haasteensa, mutta asianmukaisen tiedon sekä päättäväisen ja kärsivällisen asenteen avulla se on täysin mahdollista saavuttaa. Asiaan on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota, sillä se ei tapahdu itsestään.

Miten lapsi kasvaa kaksikieliseksi?

Lapselle kielten oppiminen on aikuista vaivattomampaa. Leikin kautta ja normaaleissa vanhemman ja lapsen välisissä tilanteissa kielen oppiminen tapahtuu kuin itsestään. Myös muiden kielten oppiminen on kaksikieliselle lapselle jatkossa helpompaa.

Ulkoisilla tekijöillä on merkittävä vaikutus siihen, mitä kieliä lapsi omaksuu. Usein se kieli, mitä lapsen kotimaassa puhutaan, ja mitä lapsen ikätoverit käyttävät, muodostuu vahvemaksi. On siis tärkeää, että lapsi kuulee tarpeeksi myös perheen toista kieltä, jota ei lapsen ympäristössä yleisesti puhuta. Vanhemmat voivat järjestää näitä mahdollisuuksia lapselle, mutta vieläkin tärkeämpää on, että kummatkin vanhemmat puhuvat johdonmukaisesti omaa kieltään lapselle.

Lapsi ymmärtää jo hyvin varhain, että selviytyy ainoastaan yhdellä kielellä, jos huomaa toista kieltä puhuvan vanhemman ymmärtävän myös tätä kieltä. Tavoite on, että lapsi yhdistää tietyn kielen tiettyyn henkilöön, ja näin oppii vaihtamaan kieltä riippuen keskustelukumppanistaan. Jos lapsi puhuu ”väärää” kieltä vanhemmalleen, tämä voi pyytää toistamaan saman vanhemman omalla kielellä. Asia on syytä kuitenkin esittää ystävällisesti, lasta syyllistämättä tai nolaamatta.

Ei ole lapsen kielen oppimiselle hyväksi, jos vanhempi puhuu lapselle kieltä, jota ei itse hyvin osaa. Vaarana on, että lapsi omaksuu virheellistä ääntämistä tai kielioppia. Tätä on vaikea korjata myöhemmin.

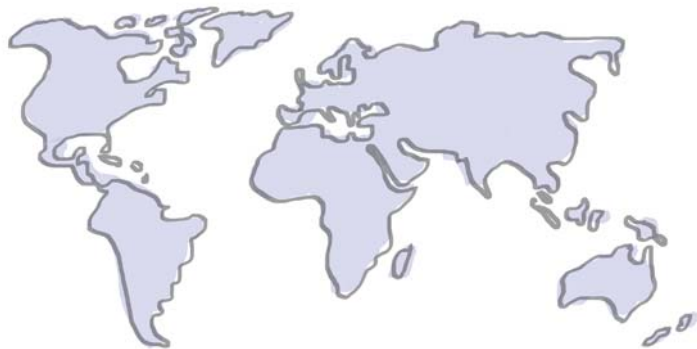
Kaksikieliseksi kasvattaminen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa

Lapsen kaksikieliseksi kasvamisessa merkittävää on, että hän kuulee kumpaakin kieltä tarpeeksi. Tilanteessa, jossa vanhemmat ovat eronneet ja lapsi tapaa toista vanhempaansa vähän tai epäsäännöllisesti, kahden kielen oppiminen on luonnollisesti haastavampaa. Näin on erityisesti tilanteissa, jossa lapsi asuu sen vanhempansa luona, jonka kieltä valtaväestö käyttää. Lapsi kuulee tällöin päivittäin pääsääntöisesti vain valtaväestön kieltä.

Tärkein tapa, jolla lapsen asuinmaan valtakieltä puhuva vanhempi voi lapsensa kaksikielisyyttä tukea, on suhtautua avoimesti ja myönteisesti kaksikielisyyteen. Lapsi jäljittelee vanhempiaan kaikessa ja oppii vanhemmiltaan miten suhtautua ja käyttäytyä. Jos vanhemmat suhtautuvat kielteisesti omaan tai toisen vanhemman kieleen ja kulttuuriin, on selvää, ettei lapsikaan opi arvostamaan näitä asioita. Jos kumpikin vanhempi sen sijaan osoittaa, että kahteen kulttuuriin kuulumisen ja vähemmistökielen puhuminen on hieno ja myönteinen asia, lapsi omaksuu saman asenteen ja oppii olemaan ylpeä itsestään.

Usein kaksikieliseksi kasvattamisen suurin haaste on se, ettei vähemmistökieltä puhuva vanhempi pidä tärkeänä oman kieltensä opettamista lapselleen. Syitä tähän on monia, esimerkiksi vanhemman halu sulautua suomalaiseen kulttuuriin tai tietämättömyys siitä, mitä kaksikieliseksi kasvaminen vaatii.

Eronneen vanhemman voi olla mahdotonta motivoida toista vanhempaa opettamaan omaa kieltään yhteiselle lapselle, eikä tämä hänen tehtävänsä olekaan. Esimerkiksi neuvolan ja päiväkodin henkilökunnan on helpompi ottaa asia puheeksi vähemmistökieltä puhuvan vanhemman kanssa ja kannustaa tätä puhumaan omaa kieltään johdonmukaisesti lapselle.

KEINOT TUKEA KAKSIKULTTUURISUUTTA

On ensisijaisesti kunkin vanhemman velvollisuus opettaa oma kieltensä ja kulttuuriperintönsä lapselleen, mutta on joitakin asioita, joita myös valtaväestön kieltä puhuva vanhempi voi positiivisen suhtautumisensa lisäksi tehdä lapsensa kaksikielisyyden ja -kulttuurisuuden tukemiseksi. Näitä ovat muun muassa:

Oman äidinkielen opetus koulussa

Oman äidinkielen opetukseen eivät ole oikeutettuja ainoastaan maahanmuuttajalapset, vaan myös lapset, joiden perheessä on käytössä suomen kielen lisäksi jokin toinen kieli. Kieltä on mahdollista opiskella koko kouluajan kaksi tuntia viikossa. Kielen opetuksen lisäksi lapsi pääsee puhumaan vähemmistökieltään ja tutustumaan paremmin vähemmistökulttuuriinsa yhdessä toisten lasten kanssa. Lapsen on hyvä huomata, ettei ole ainoa kyseistä vähemmistökieltä puhuva lapsi. Tällä on valtavan suuri merkitys lapsen itsetunnolle.

Muu vähemmistökielen opetus

Lapsen vähemmistökieltä osaamaton vanhempi ei luonnollisesti voi opettaa kyseistä kieltä lapselleen. Yksi mahdollisuus on etsiä kyseistä kieltä puhuva yksityisopettaja lapselle. Tällainen eroaa normaalissa päivittäisessä vuorovaikutuksessa oppimisesta, mutta kunhan se tehdään lapsen ikätason huomioiden ja innostavasti, lapsi voi hyötyä siitä merkittävästi. Kyseistä kieltä osaamaton vanhempi voi innostaa lasta ottamalla itsekin vähän osaa kielen opiskeluun esimerkiksi auttamalla lasta kotitehtävissä. Lapsi pääsee opettamaan näin vanhempaansa ja näkee samalla, että vanhempi todella arvostaa hänen taitojaan kahden kielen osaajana.

Tällainen kielenopetus voidaan aloittaa jo ennen kouluikää, sillä koulussa oman äidinkielen opetusta on mahdollista saada muutenkin. Kielten omaksuminen on myös sitä helpompaa, mitä nuorempana se tapahtuu.

Vähemmistökieliset ystävät ja tuttavat

Entisen puolison kulttuuri- ja kielitaustaa edustavat ystävät ja tuttavat ovat saattaneet kadota entisen puolison myötä. Mikään ei kuitenkaan estä solmimasta uusia suhteita uusiin ihmisiin. Lapsen kannalta pienilläkin kohtaamisilla tämän vähemmistökulttuurin edustajien kanssa on suuri merkitys. Eri kulttuurien edustajia voi kohdata muun muassa kulttuurikeskuksissa järjestettävissä juhlissa, etnisissä ravintoloissa tai maailman kulttuureita esittelevillä festivaaleilla. Kannattaa myös muistaa, että siinä missä lapsi samastuu vähemmistökulttuurinsa edustajiin, hän samastuu myös muihin lapsiin, jotka ovat ns. ”puoliksi suomalaisia”.

Vertaisuudesta saatavia hyviä kokemuksia voi lapselle tarjota myös ottamalla osaa yhdistysten tapahtumiin ja toimintaan. Etenkin pääkaupunkiseudulla tarjontaa on niin monikulttuurisille perheille ja yksinhuoltajaperheille kuin huoltokiistoja tai lapsikaappausuhkaa kokeneillekin. Rohkeasti vain mukaan!

Lastenohjelmat, kirjat ja musiikki

Joskus mahdollisuudet lapsen vähemmistökulttuurin edustajien kohtaamiseen ovat heikot. Tämä voi johtua esimerkiksi lapsikaappausuhasta ja siitä, että kyseisen kulttuurin edustajia on Suomessa vain hyvin vähän. Tällaisissa tilanteissa, ja muutenkin, hyvä keino on hyödyntää vähemmistökielistä musiikkia, lastenohjelmia ja kirjoja.

Etenkin Suomessa harvinaisilla kielillä kirjoitettujen kirjojen löytäminen voi olla vaikeaa, mutta kannattaa olla sinnikäs ja hyödyntää muun muassa kirjastojen laajoja valikoimia. Myös internet

tuota maailman lähemmäs. Vaatii tietenkin pientä vaivannäköä, mutta internetistä löytyy valtava määrä musiikkia ja lastenohjelmia eri kielillä Suomessakin katsottavaksi. Esimerkiksi lastenohjelmat ovat helppo tapa harjaannuttaa lapsen kielitaitoa silloinkin, kun jo entisen puolison kielen kuuleminen aiheuttaa ahdistusta ja jopa pelkoa toisessa vanhemmassa.

Kulttuurin näkyminen kotona

Eräs vaivaton tapa tuoda lapsen toistakin kulttuuria esiin, on antaa sen näkyä kotona. Kulttuuri voi näkyä esimerkiksi kodin esineissä, kuten tynnyissä, tauluissa, matoissa ja astioissa. Oma arkeaan voi myös maustaa toisen kulttuurin ruoka- ja juomatavoilla. Lapsi voi myös kokea hyvin merkitykselliseksi valokuvat kaukana asuvista sukulaisista ja toisen vanhempansa kotimaasta.

Jos suhde entiseen puolisoon on vaikea, edellä mainitut tavat tuoda tämän kulttuuria lähelle, voivat tuntua hankalalta. Kannattaa miettiä, mitkä ovat ne itselleen sopivimmat tavat tukea lapsen kaksikulttuurisuutta. Lapsi toki aistii, jos tietyt asiat kotona aiheuttavat vanhemmalle ahdistusta. Kannattaa myös muistaa, että itselle merkityksettömillä asioilla saattaa olla suuri merkitys lapselle.

LOPUKSI

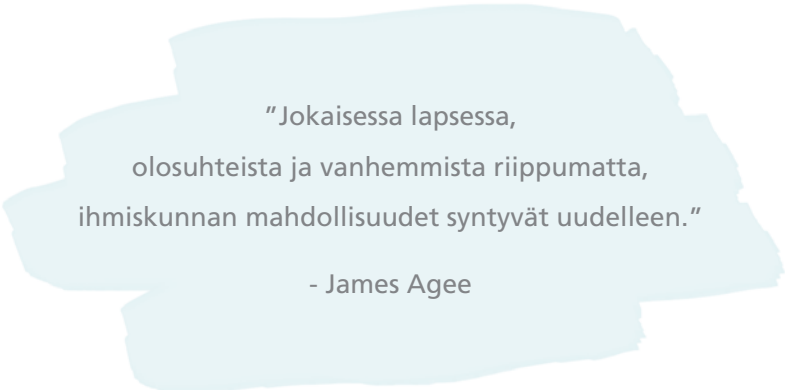
Ei ole syytä tuntea syyllisyyttä, jos lapsen kasvattaminen kaksikieliseksi vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa ei onnistu. Aina kaksikielisyyteen kasvattaminen ei tuota toivottua tulosta edes perheissä, joissa vanhemmat elävät yhdessä ja kiinnittävät huomiota lastensa kaksikielisyyteen. Ensisijainen vastuu oman kielen opettamisesta on aina kullakin vanhemmalla. Tässä toinen vanhempi voi vain tukea lasta.

Vaikka lapsi ei oppisikaan puhumaan kummankin vanhemman kieltä, jo useiden kielten kuuleminen kehittää hänen kielikykyään. Lapsi voi oppia passiivisen kielitaidon, jonka ansiosta hänellä on myöhemmin hyvät edellytykset oppia kyseinen kieli kokonaan.

Tärkeintä mitä vanhempi voi lapsensa kaksikulttuurisuuden eteen tehdä, on ottaa huomioon se, että lapsessa on yhtä lailla kummankin vanhemman perintöä. Tämä koskee niin kulttuuri- ja kieliperintöä kuin perittyjä ominaisuuksia.

Onneksi yhteiskuntamme muuttuu koko ajan monikulttuurisemmaksi. On kuitenkin mahdollista, että valtaväestöstä nimensä tai ulkonäkönsä puolesta erottuva lapsi kohtaa jossain vaiheessa ihmettelyä tai jopa rasismia. On siis tärkeää opettaa lapselle jo nuorena, että tämä ei johdu lapsesta itsestään, vaan ihmisten tietämättömyydestä, luontaisesta uteliaisuudesta tai pelosta.

Kun lapsi tuntee itsensä ja taustansa, hänen on helpompi kohdata muita ihmisiä. Jos lapsi ei itsekään tiedä, missä hänen juurensa ovat, hän saattaa alkaa peitellä taustaansa. Tämä puolestaan johtaa sisäisiin ristiriitoihin. Lapsen on siis tärkeää oppia tuntemaan taustansa ja olemaan ylpeä itsestään sellaisena kuin on. Korvaamattomana ja ainutlaatuisena.

”Jokaisessa lapsessa,
olosuhteista ja vanhemmista riippumatta,
ihmiskunnan mahdollisuudet syntyvät uudelleen.”

- James Agee

Lähde:

Mina Iranta 2011: Kaksikulttuurisen lapsen identiteetti. Tukea kasvatukseen vanhempien välisessä ristiriitatilanteessa. Opinnäytetyö. Diakoniamattikorkeakoulu. www.kaapatutlapset.fi